

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Monsterlijke verhalen : misdaadsagen in het nieuws en op webforums als retorische constructies

Burger, J.P.

Citation

Burger, J. P. (2014, January 29). *Monsterlijke verhalen : misdaadsagen in het nieuws en op webforums als retorische constructies*. Boom Lemma, Den Haag. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/23180>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/23180>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/23180> holds various files of this Leiden University dissertation

Author: Burger, Peter

Title: Monsterlijke verhalen : misdaadsagen in het nieuws en op webforums
als retorische constructies

Issue Date: 2014-01-28

Monsterlijke verhalen

De handelseditie van deze uitgave is verschenen onder ISBN 978-94-6236-050-1 en
ISBN 978-94-6094-941-8 (e-book)

Monsterlijke verhalen

**Misdaadsagen in het nieuws en op webforums
als retorische constructies**

Proefschrift
ter verkrijging van de graad van doctor aan de
Universiteit Leiden
op gezag van de
rector magnificus, prof. dr. C.J.J.M. Stolker,
en volgens het besluit van het College voor Promoties.

Te verdedigen op
28 januari 2014 om 16.15 uur

door

Peter Burger

geboren te Rotterdam in 1961

Promotiecommissie:

Promotoren: prof. dr. T. van Haaften
 prof. dr. K.L.K. Brants

Overige leden: prof. dr. F. Bovenkerk
 prof. dr. J.C. de Jong
 dr. T. Meder
 dr. S. Reijnders

Inhoudsopgave

Inleiding: Monsters van verhalen	1
Termen	13
 I Benaderingen en methoden	 17
 Hoofdstuk 1 Het ongeloof van de onderzoeker. Sagen en geruchten in objectivistisch en retorisch perspectief	 19
1.1 Inleiding: Twee eeuwen sagedefinities	19
1.2 Wat is een sage? Problematische criteria	21
1.2.1 Waarheid, traditie en variatie	21
1.2.2 Geloof	25
1.2.3 Afstand tot het gebeurde	26
1.2.4 Oraliteit	28
1.2.5 Informaliteit	30
1.3 Wat is een gerucht? Verificatie als problematisch criterium	33
1.4 Een retorisch-constructionistisch perspectief op sagen en geruchten	36
1.5 Kennis, nieuws en sagen als sociale constructie	37
1.6 Het systeem van de retorica	44
1.7 Besluit: De kracht van retorische constructies	46
 Hoofdstuk 2 De waarheid van het verhaal: ethos en logos	 49
2.1 Inleiding: De retorica van de waarheid	49
2.2 Ethos: een kwestie van vertrouwen	51

2.2.1	Journalistiek ethos bij imagoschade: grenswerk en paradigmaherstel	51
2.2.2	Ethostechnieken in online discussies over uitzonderlijke verhalen	55
2.3	Logos: een beroep op redelijkheid	58
2.3.1	Traditionele rechtvaardigingen voor geloof en ongelooft	58
2.3.2	Logos en misdaadsagen: Donovans typologie van geloof en ongelooft	59
2.4	Besluit: Van de waarheid naar de waarde van het verhaal	64

Hoofdstuk 3 De waarde van het verhaal: misdaadsagen als pathosmiddel

		67
3.1	Inleiding: Overtuigen met afgesneden vingers	67
3.2	Verhalen als pathosmiddel	71
3.3	Topen, typen en motieven	73
3.3.1	Verhaaltypen en -motieven	73
3.3.2	Topenclusters: ideale slachtoffers en ideale daders	75
3.4	Verhalen als middel om misdaadproblemen te construeren	78
3.4.1	Claimsmakers	78
3.4.2	Typering	81
3.4.3	Vertelvelden	82
3.4.4	De plaats van sagen in de constructie van misdaadproblemen	84
3.5	De moraal van nieuws en vernaculaire verhalen over misdaad	86
3.5.1	Nieuws en vernaculaire verhalen als ceremoniële genres	87
3.5.2	Nieuws als moraliserend verhaal	87
3.5.3	Nieuws als mythe, nieuws als sage	89
3.5.4	De moraal van misdaadnieuws	92
3.5.5	De moraal van vernaculaire verhalen over misdaad	95
3.6	Besluit: De retorische gereedschapskist is gevuld	99

Hoofdstuk 4 Onderzoeksstrategie, -materiaal en -methoden

4.1	Inleiding: Van theorie naar methode	101
4.2	Strategie: gevalsstudies	102
4.2.1	Teksten en contexten	103
4.2.2	Twee gevallen: 'Gedrogeerd en misbruikt' en de Smileybende	103
4.2.3	Twee typen: officiële en vernaculaire sagen	104

4.3	Materiaal: Internet als onderzoeksveld	106
4.3.1	Sagen op internet: een fenomeen van betekenis?	107
4.3.2	Zijn de deelnemers en hun verhalen wel ‘echt’?	108
4.3.3	Onbetrouwbaarheid als genre	109
4.3.4	Ethiek	111
4.4	Methoden	112
4.4.1	Inhoudsanalyse	112
4.4.2	Etnografie	114
4.5	Besluit: De onderzoeker als claimsmaker	114

II Gedrogeerd en misbruikt 117

Hoofdstuk 5 Gedrogeerd en misbruikt: retorische geschiedenis van een verhaalmotief 119

5.1.	Inleiding: Naaldprikmysterie in Drentse disco	119
5.2	Retorica rond de gevaren van heterosociale ruimten	121
5.3	‘Gedrogeerd en misbruikt’: ongeautoriseerde en geautoriseerde kennis	122
5.4	De retorica van verhalen over blankeslavinnenhandel	126
5.4.1	Pathetische verhalen over ideale slachtoffers	126
5.4.2	Het journalistieke ethos en pathos van W.T. Stead	130
5.4.3	Journalistiek grenswerk en debunking	133
5.5	Besluit: Een onomstreden onschuldstoep	137

Hoofdstuk 6 Bedwelmd in de bioscoop (New York, 1913-1917) 141

6.1	Inleiding: Mrs. Graff gaat naar de bioscoop	141
6.2	Verdovende injecties: van voorpaginanieuws tot canard	144
6.3	De <i>NY Times</i> over blanke slavinnen: paradigmaherstel	149
6.4	Grenswerk: betrouwbare en onbetrouwbare bronnen	151
6.5	Blankeslavinnenfilms: uit het leven gegrepen pathetische verhalen	156
6.6	Besluit: Autoriteit en emotie in de gifnaaldenaffaire	161

Hoofdstuk 7 Nieuws en online discussies over verkrachtingsdrugs (1999-2008) 165

7.1	Inleiding: ‘Opeens werd ik ziek’	165
7.2	Verkrachtingsdrugs: een internationaal probleem	167
7.3	Eerder onderzoek	169

7.3.1	Institutionalisering	170
7.3.2	Pathos: typering door verhalen over ideale slachtoffers	171
7.3.3	Vermanende exemplarische verhalen	173
7.3.4	Logos en ethos	175
7.3.5	Verwachtingen en vragen	176
7.4	Stijlen van geloof en ongeloof in nieuws en online discussies	178
7.4.1	Stijlen van geloof en ongeloof in krantenberichtgeving	180
7.4.2	Stijlen van geloof en ongeloof in online discussies	183
7.5	Ethos in nieuws en online discussies over verkrachtingsdugs	186
7.5.1	Ethos in krantenberichtgeving	187
7.5.2	Ethos in online discussies	188
7.6	De retorica van de waarde: echte en slechte slachtoffers	195
7.6.1	Typering in krantenberichtgeving en online discussies	196
7.6.2	Pathos in krantenberichtgeving	198
7.6.3	Pathos in online discussies	200
7.7	Besluit: Waarheid, autoriteit en slachtofferschap	201

III De Smileybende 205

Hoofdstuk 8 De Smileybende: retorica van de waarheid 207

8.1	Inleiding: Het begon in een steeg bij de Haarlemmerstraat	207
8.2	Geschiedenis van de Smileysage in Nederland	208
8.3	Discussies online, debunking in het nieuws	212
8.3.1	Logos en ethos in nieuwsmedia	212
8.3.2	Logos in online discussies	216
8.3.3	Ethos in online discussies	220
8.4	De symbolische autoriteit van nieuwsmedia	224
8.5	Dreigen met een Smiley: woorden en daden	226
8.6	Besluit: De Smileybende: waar, onwaar, of waardevol?	229

Hoofdstuk 9 Exemplarische verhalen over etnische misdaad: retorica van de waarde 231

9.1	Inleiding: ‘Het had net zo goed wel gebeurd kunnen zijn’	231
9.2	De gebruikswaarde van een onzekere waarheid	233
9.3	Verminkingen en andere wreedheidstopen	238
9.4	Internationale varianten van de Smileysage	241

9.5	‘Nieuwe’ misdaden met ‘nieuwe’ daders	246
9.5.1	De verkleuring van overlast en zinloos geweld	246
9.5.2	Groepsverkrachting en loverboypraktijken	249
9.6	Besluit: Een hyperbolisch knooppunt van betekenissen	254
IV	Conclusie en discussie	257
Hoofdstuk 10	Waarheid, autoriteit en emotie: misdaadsagen als retorische constructies	259
10.1	Inleiding: Het driekoppige monster	259
10.2	Een interdisciplinair perspectief op misdaadsagen	260
10.2.1	Verbreiding en verbinding	261
10.2.2	Retorica als basis	262
10.2.3	Combinatie van historisch materiaal met online discussies	265
10.3	Het gebruik van de overtuigingsmiddelen in twee casussen	265
10.3.1	Logos: vier stijlen van (on)geloof	266
10.3.2	Ethos: retorisch strijdmiddel voor de zwakkeren	271
10.3.3	Pathos: politiek en persoonlijk	275
10.4	Nieuws, online discussies en de gezagscrisis	278
10.5	Aanbevelingen voor verder onderzoek	282
	Samenvatting	286
	Summary	299
	Literatuur	311
	Bijlagen	337
	Bijlage I: materiaalverzameling en analyse	339
	Bijlage II: bronnenmateriaal	346
	Dankwoord	359
	Over de auteur	361

